

23. 11. 2022

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Určovací žaloba - určení práva dle (§ 80 o.s.ř.) vs. určení právní skutečnosti

Aktuálně jsem se setkal s přístupem soudu, který spor mezi členem společenství vlastníků jednotek (SVJ) a SVJ na určení právního vztahu vnímal a posoudil jako žalobu na určení právní skutečnosti (ohledně určení, že „okna v domě a jejich rámy jsou společnou částí domu“), která není ve smyslu § 80 o.s.ř. přípustná, přičemž v rámci řízení soud vyzval navrhovatele pouze k doplnění naléhavého právního zájmu na určení (přestože k naléhavému zájmu na určení se připojil i odpůrce), nikoliv však již ke změně žaloby (např. v podobě úpravy petitu).

Tímto článkem bych chtěl nepřímou navázat na svůj dřívější článek týkající **sporů o určení** ve smyslu § 80 o.s.ř. a otázky „naléhavého právního zájmu **třetí osoby**“ (tj. nezúčastněné na určovací žalobou napadeném právním vztahu), zveřejněný dne 25.06.2021 na epravo.cz - viz. >>> [zde](#).

Ambicí mého příspěvku je jen přispět svým pohledem k problematice určovacích žalob a práva na soudní ochranu, neboť postup soudu zejména v dané věci, ale dle mého názoru i v některých jiných obdobných případech, nelze považovat za správný a ani souladný s právní předpisy. Podotýkám, že předmětem článku **není** naléhavý právní zájem na určení práva či právního vztahu, neboť tomu jsem se věnoval ve výše uvedeném článku.

Výchozí úprava a literatura ohledně žalob na určení PRÁVNÍ SKUTEČNOSTI

Dle § 80 o.s.ř. je možné žalovat na určení „*právního vztahu či práva*“, tj. „*zda tu je nebo není*“. Dle komentáře ASPI k § 80 o.s.ř., bod 6. komentáře, omezení předmětu určovací žaloby pouze na právní poměr nebo právo **není bezdůvodné**. Žaloba na určení existence jednotlivých právních skutečností není totiž **zpravidla** způsobilá zjednat pevný základ pro právní vztahy **procesních stran**, a nemůže tak sloužit předcházení dalším sporům (procesní ekonomii a prevenci). Procesní nárok na určení **pouhé právní skutečnosti** tak **nemá v právním řádu oporu** (nestanoví-li zákon v určitých případech výjimečně jinak). S úspěchem se tak lze určení právní skutečnosti dožadovat pouze **v zákonem upravených případech**, přičemž žaloba na určení právní skutečnosti nevyžaduje naplnění podmínky naléhavého právního zájmu, neboť ten již vyplývá z jejich explicitní právní úpravy.

S uvedeným omezením rozsahu určovací žaloby dle § 80 nemám důvod nesouhlasit, byť i určení takové právní skutečnosti může v určitých případech a za určitých okolností nepochybně také stačit k vyřešení sporných práv, resp. povinností. Logicky však vnímám problém v tom, co se vlastně rozumí **právní skutečností**, a tedy kdy se jedná o určení právní skutečnosti a nejde ve své podstatě o určení práva/právního vztahu. V dostupné judikatuře a právních předpisech jsem bohužel nenašel nic, co by vysvětlovalo a definovalo pojem „právní skutečnost“ a zejména jakým logickým postupem lze obecně dospět, či dospěl soud, k závěru, že předmětem žaloby je domáhání se určení „právní skutečnosti“. Jako určité zjednodušující řešení by sice mohlo posloužit pravidlo, že pokud se nejedná o určení práva či právního vztahu, jedná se *a contrario* o určení právní skutečnosti, nicméně ne vždy je jednoduché posoudit či jednoznačně uzavřít, zda uplatněný návrh na určení práva (tj. zda to právo

je či není) ve skutečnosti opravdu směřuje k určení práva, nebo jiné skutečnosti (viz. např. uvedené rozhodnutí 20 Cdo 1827/99 ze dne 27.10.1999 ohledně určení ne/podmíněnosti povinnosti, dle něž je přípustná žaloba na určení, že „**dříve uložená povinnost k vyklizení bytu není vázána na zajištění bytové náhrady**, došlo-li později (po rozhodnutí, jímž bylo vyklizení bytu na zajištění bytové náhrady vázáno) ke změně poměrů, takže výkon tohoto práva vyklizovaným (trvání na zajištění určené bytové náhrady jako na podmínce vyklizení) by byl v rozporu s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 obč. zák.)“).

Výchozí judikaturní závěry týkající se žalob na určení právní skutečnosti

Aktuální soudní judikatura prozatím dovodila následující:

- a. při určovacích žalobách musí jít vždy o určení **povinnostního vztahu**, nikoliv o zjištění **pouhé okolnosti skutkové**, třebas by tato byla spornou (NS z 2.7.1901, č. 8034; Právník 1903, s. 313).
- b. mezi **přípustné** žaloby na určení právní skutečnosti **patří**:
 1. žaloba na určení, že **povinnost** oprávněného stanovená v nalézacím řízení jako vzájemná **byla splněna** (R 38/05; § 262);
 2. žaloba na určení **sporné skutečnosti nebo sporné právní otázky** významné pro určení dědického práva (R 49/82, R 12/2006; R 4/10; § 170 z. ř. s.);
 3. žaloba na určení **nepravdivosti zásahů do práva na ochranu osobnosti**, resp. o určení **neoprávněnosti zásahu** (R 46/95; § 81 a násl. obč. zák.);
 4. žaloba na určení **nezákonnosti stávky** (R 73/94; § 21 zák. č. 2/1991)
- c. mezi **nepřípustné** žaloby na určení právní skutečnosti naopak **patří**:
 1. žaloba na určení **rozsahu nájemní smlouvy**, tj. zda došlo ke změně smlouvy a v jaké míře je třeba podle ní plnit (R 41/1961).
 2. žaloba na určení, že **určitá studna je součástí pozemku** (SoJ 120/00, NS 22 Cdo 2568/98).
 3. žaloba na určení, že žalobce "**nespolupracoval, a tedy fakticky nebyl spolupracovníkem Státní bezpečnosti**", resp. že "**skutečně nevykonával činnost uvedenou v evidenci**" (SoJ 8/08, III. ÚS 445/06).
 4. žaloba na **opravu výměry parcely** v katastru nemovitostí ani **určení průběhu hranice** mezi parcelami či pozemky (R 6/11; srov. § 1028 obč. zák.).
- d. o určení **pouhé právní skutečnosti nešlo** v případě, domáhá-li se žalobce výroku, že:
 1. žalobce je členem občanského sdružení (R 91/10), resp. členem bytového družstva (R 89/07) - předmětem určení je zde **právní poměr**.
 2. státní podnik má ke sporným věcem právo hospodaření (R 3/97) - i zde je předmětem určení **právní poměr**.
- e. Úspěšná zpravidla **nemůže být** žaloba, kterou se žalobce domáhá:

1. určení **neplatnosti určitého právního jednání** (R 68/01) - otázka neplatnosti právního jednání má totiž povahu otázky předběžné ve vztahu k existenci právního poměru nebo práva, a nemůže (objektivně vzato) řešit celý obsah nebo dosah sporného právního poměru nebo práva (důvody R 2/04; srov. též SoRo 5/96, s. 113, NS II Odon 50/96), nebo
2. určení **neplatnosti výpovědi z nájmu** (SoJ 29/05, 29 Cdo 539/2003) - když již v rozsudku uveřejněném pod číslem 68/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyšší soud uzavřel, že lze-li žalovat o určení práva nebo právního vztahu, není dán naléhavý právní zájem na určení neplatnosti smlouvy, jež se tohoto práva nebo právního vztahu týká (§ 80 písm. c/ o. s. ř.). Jinak řečeno, je-li posouzení platnosti právního úkonu otázkou předběžnou ve vztahu k řešení otázky (ne)existence práva nebo právního vztahu, který měl být tímto právním úkonem založen, změněn nebo naopak ukončen, pak na takovém určení není dán naléhavý právní zájem., nebo
3. určení **neplatnosti zástavní smlouvy** (R 2/04, 21 Cdo 58/2003) - k odstranění nejistoty v právním postavení žalobce nebo k zamezení ohrožení jeho práva může v tomto případě vést pouze určení toho, zda tu zástavní právo je či není., nebo
4. určení "**neplatnosti**" **přezkumného jednání** (R 42/10), nebo
5. určení „**neplatnosti**“ (části) **veřejného návrhu smlouvy o koupi akcií** (SoJ 81/11, NS 29 Cdo 101/2008) - určením (případně) neplatnosti návrhu smlouvy o koupi akcií, který navrhovatel nepřijal, se nevytvoří pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu. Takový základ může být vytvořen až rozhodnutím o tom, že je osoba, které vznikla povinnost učinit veřejný návrh, povinna uzavřít s navrhovatelem smlouvu o koupi akcií společnost za podmínek, které stanoví zákon, tj. v projednávané věci, že je C. G., a. s. povinna uzavřít s navrhovatelem smlouvu o koupi akcií za jím tvrzenou cenu a dobu její splatnosti anebo že jí taková povinnost nevznikla. Možnost domáhat se uzavření takové smlouvy přitom nepochybně vyplývá z ustanovení § 183b obch. zák. a § 161 odst. 3 o.s.ř.

f. Některá další zajímavá rozhodnutí:

1. rozhodnutím vydaným ve správním řízení ve smyslu správního řádu bylo i rozhodnutí místního národního výboru o přidělení bytu. Z toho vyplývá, že jednalo o **právní skutečnost**, ne o právní úkon, proto nelze rozhodnutí zkoumat z hlediska otázky neplatnosti tohoto rozhodnutí dle § 37 a § 39 občanského zákoníku (sp.zn. 26 Cdo 2716/2000 ze dne 30.11.2000)
2. výjimečně judikatura **připustila** žalobu neúspěšného účastníka nabídkového řízení **na určení neplatnosti smlouvy o převodu nemovitostí ve vlastnictví obce**, kterou obec uzavřela s jiným zájemcem o koupi (R 9/01).

Pojem právní skutečnost

Pokud jde o pojem „právní skutečnost“, o které hovořily soudy ve výše uvedených případech, tak tento pojem v rámci svých rozhodnutí nijak nevysvětlily, tedy nijak nevyjasnily, co se tímto pojmem vlastně rozumí, a tedy zda je taková úvaha soudu vůbec na místě a správná.

Z obecně dostupných zdrojů se podává, že „právní skutečností“ se rozumí „**okolnost**, se kterou právní norma spojuje vznik, změnu nebo zánik právního vztahu, tj. subjektivních práv a povinností. Lze ji obecně definovat jako skutečnost, která např. na základě zákona **způsobí** právní následky. Pojem má původ v právu soukromém, zejména v právu občanském, je však pojmem obecným.“^[1] Pokud se jedná o druhy právních skutečností, k tomu se uvádí, že „Se dělí na dvě velké skupiny, na právní skutečnosti **závislé na lidské vůli** a na právní skutečnosti na **lidské vůli nezávislé**. Ty,

kteře jsou na vůli závislé, pak nejčastěji spočívají v **právně relevantním jednání fyzických osob nebo právnických osob**, ať již v souladu s objektivním právem (právní jednání) nebo s ním v rozporu (protiprávní jednání). U protiprávních jednání jde o delikty, ať už komisivní (aktivní konání), nebo omisivní (nekonání, opomenutí). Povahu právních skutečností mají i některé **objektivně, tj. mimovolně nastalé okolnosti**, pokud s nimi právní normy spojují právní následky spočívající ve vzniku, změně nebo zániku práv a povinností. Jsou-li právem předvídané, nazývají se právní události (např. narození nebo smrt), nejsou-li, nazývají se protiprávní stavy (např. živelní pohroma).“

Další obecně dostupný zdroj uvádí, že „právní skutečností“ je „**factum (faktický stav nebo událost)**, které má právní účinek (působí právní následek). Někdy se pod právní skutečnost podřazují i odvozené, nepřímé události a stavy. Příkladem jednoduché právní skutečnosti (události) je **smrt fyzické osoby nebo vzetí obviněného do vazby**, příkladem komplexní (odvozené) právní skutečnosti, již neodpovídá žádná faktická událost, je **právní moc rozhodnutí nebo uplynutí lhůty pro podání odvolání**.“[\[2\]](#).

Z dříve uvedeného a uvedených definicí plyne, že **právní skutečností nemůže být právo či právní vztah** a ve své podstatě se jedná o **objektivně** vzniklou skutečnost (vzniklou z jakéhokoli důvodu), se kterou je spojen vznik, existence či zánik právního vztahu (poměru). V případě uvedených oken a jejich ráků znamená určení, že se jedná o společnou část domu, pocitově především určení jejich „právní povahy“, která je samozřejmě stanovena zákonem ve spojení s prohlášením vlastníka (coby právními důvody či tituly této právní povahy), nikoli určení **existence** oken a jejich ráků. Nicméně i tato „právní povaha“ může být současně hodnocena formálně také jako „právní skutečnost“ závislá na lidské vůli, která vznikla (včetně právního poměru s tím spojeného) společně a současně se vznikem společenství vlastníků (a prohlášením vlastníka), ledaže vlastník věci nebo účastníci vztahu dohodou určily jinak (což se nestalo). Pravdou ale také jen, že předmětná okna a rámy **nejsou žádnou nově vzniklou skutečností** (natož nově vzniklou společnou částí domu) a ani jejich povaha není určována „nově“ a práva a povinnosti takovým určením také nevznikají. V rámci řízení mají být z podstaty věci jen závazně určeny a potvrzeny jejich **právní povaha a režim** (vzniklé nikoli jejich zhotovením, ale až vznikem společenství vlastníků a prohlášením vlastníka nemovitosti) a tedy s tím spojeným právním vztahem mezi žalobkyní a žalovaným (zákonný právní poměr), obdobně jako je tomu v případě výše zmiňovaných rozsudků (R 89/07, resp. R 91/10) a určení vztahu mezi členem bytového družstva a bytovým družstvem, resp. členem sdružení a sdružením.

Závěr:

Procesní nárok na určení pouhé právní skutečnosti nemá, nestanoví-li zákon výjimečně jinak, v právním řádu přímou oporu. S úspěchem se lze určení právní skutečnosti dožadovat pouze v zákonem upravených případech. Z uvedeného důvodu žaloba na určení právní skutečnosti nevyžaduje naplnění podmínky naléhavého právního zájmu, neboť ten již vyplývá z jejich explicitní právní úpravy.

Právní skutečností je nutné rozumět především skutečnosti, které zakládají vznik, změnu či zánik práv a povinností a které jsou současně nejsou právem a/nebo právním vztahem. Právní skutečností tedy nemůže být právo či právní vztah.

V případě, že soud posoudí žalobu jako žalobu na určení právní skutečnosti a nikoliv určení, že tu právo či právní vztah je či není, měl by nejdříve posoudit, zda je takové určení právní skutečnosti připuštěno zákonem či nikoliv (ve smyslu principu „soud zná právo“). Pokud zákonem (dle názoru soudu) není připuštěno, měl by soud navrhopateli náležitě vysvětlit svůj předběžný právní názor o jiném právním posouzení věci (ve smyslu § 118a odst. 2 o.s.ř.) a následně v tomto duchu také poučit navrhopatele, a to buď ohledně

doplnění/úpravy kauzy návrhu (vyličení rozhodných skutečností), a/nebo žalobního petitu, a popř. mu k tomu stanovit lhůtu, pokud o to navrhovatel požádá.

Po náležitém poučení ze strany soudu je už jen na navrhovateli, zda s ohledem na předběžný právní názor soudu (ohledně určení právní skutečnosti) doplní, popř. upraví, svůj návrh tak, aby doložil oprávněnost žaloby na určení právní skutečnosti nebo vyjasnil, že se jedná o určení práva či právního vztahu nebo dokonce o jiný druh žaloby.

Dle mého názoru, s ohledem na výše uvedené, v daném případě byla žaloba (její petit) skutečně nepřesná. Nicméně v rámci řízení při svém postupu pochybil především soud, a to zejména při plnění své poučovací povinnosti ve smyslu § 118a odst. 1 a 2 osř v souvislosti s právním posouzením věci soudem, neboť jednak nepoučil navrhovatele v souvislosti s odlišným posouzením určovací žaloby soudem jako žaloby na určení právní skutečnosti (ohledně které se naléhavý právní zájem netvrdí a nedokládá) a tedy nevyzval jej ke změně žaloby (zejména jejího petitu k uvedení práva či právního vztahu, který má být určen), a jednak naopak poučoval navrhovatele o nutnosti osvědčit naléhavý právní zájem, který se ovšem osvědčuje právě jen v případě žaloby na určení práva či právního vztahu. V případě výzvy k osvědčení naléhavého právního zájmu navrhovatele soud pochybil i z dalšího důvodu, a to vzhledem k připojení se k tomuto určení ze strany odpůrce. Tím byla existence naléhavého právního zájmu nepochybně osvědčena pro potřeby řízení dostatečně.

Soudu nelze vytýkat pochybení v podobě samotného jiného právního posouzení předmětu určovací žaloby (na určení právní skutečnosti), ale lze mu již vytýkat nesprávnost jeho procesního postupu a z toho následně plynoucí i překvapivost samotného rozhodnutí. Dále soudu lze vytknout také nedostatky ohledně odůvodnění jeho procesněprávních závěrů, a to i s ohledem na skutečnost, že zákon sám výslovně nestaví, co VŠE lze žalovat a co již NELZE žalovat, tedy neexistenci uzavřeného okruhu žalob. Pouhá skutečnost základního dělení žalob (dle obsahu jejich návrhu/petit) na:

žaloby na plnění (tj. takové, které se domáhají uložení povinnosti žalovanému něco plnit ve prospěch žalobce),

žaloby na určení (neboli určovací), které se domáhají vyslovení existence nebo neexistence subjektivního práva nebo právního poměru,

žaloby o založení, změnu či zrušení právního poměru soudem, nazývané též (nikoli zcela přesně) konstitutivní, a

žaloby (resp. návrhy) ve věcech osobního stavu (statusové),

neznamená nemožnost domáhat se žalobou (návrhem) u soudu ochrany svých práv či oprávněných zájmů i jiným druhem žaloby.

Nesprávný procesní postup a procesněprávní hodnocení věci soudem nepochybně představuje porušení základního práva na spravedlivý proces dle čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod, popř. dokonce až odepření práva na soudní ochranu.

Z dané zkušenosti plyne důležitost uvědomění si rozdílu mezi žalobou na určení práva/právního vztahu (dle § 80 osř) a na určení právní skutečnosti dle jiných právních předpisů, popř. na jinou žalobu, ve spojení s § 7 odst. 1 osř.

Mgr. Jan Szwarc
Advokát

Zlatnická 1124/7
110 00 Praha 1-Nové Město

Tel. +420 603 288 571
e-mail: jan@js-advokat.cz

[1] K dispozici >>> [zde](#).

[2] K dispozici >>> [zde](#).

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)
- [Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích \(2. díl\)](#)